

Motion till riksdagen
2025/26:4234

av Lorena Delgado Varas m.fl. (-)

med anledning av prop. 2025/26:293
Skärpta regler för unga lagöverträdare

Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut.....	2
En politik för straff, inte för framtid.....	2
Barn är också offer för den kriminella exploateringen.....	2
När samhället ser barnet men ändå inte ingriper	3
Barnkonventionen och forskningen offras på populismens altare	3
Ett rasifierat system för straff.....	4
Riktade insatser mot barn i riskzon	4
En kriminalpolitik som också tar brottsoffren på allvar	5
Sverige behöver en annan politik	5

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår proposition 2025/26:293 Skärpta regler för unga lagöverträdare.

En politik för straff, inte för framtid

Regeringens proposition 2025/26:293 är nästa steg i en politik som sätter repression före rehabilitering, och symbolpolitik före kunskap. Förslaget innebär en fortsatt och historiskt långtgående skärpning av synen på unga lagöverträdare. Regeringen föreslår att straffbarhetsåldern sänks till 14 år för allvarliga brott, att ungdomsreduktionen avskaffas helt för unga myndiga och minskas för barn under 18 år, samt att straffmaximum för barn höjs till 18 års fängelse. Detta är fel väg att gå.

Den grova brottsligheten är ett allvarligt samhällsproblem. Skjutningar, sprängningar och mord har orsakat ett oerhört mänskligt lidande. Människor har förlorat sina barn, sina syskon och sina föräldrar. Barn har dödats. Familjer har splittrats. Hela bostadsområden har levt med rädsla och otrygghet. Brottsoffer har rätt till rättvisa, upprättelse och trygghet.

Just därför räcker det inte med politiska åtgärder som signalerar handlingskraft men saknar tillräckligt stöd för att faktiskt förhindra nästa brott. Det yttersta måttet på en framgångsrik kriminalpolitik är inte hur hårt samhället straffar efter att ett barn har begått ett grovt brott, utan hur många brott, hur många brottsoffer och hur många förstörda liv samhället lyckas förhindra.

Vi delar självklart uppfattningen att den grova brottsligheten är ett allvarligt samhällsproblem. Men regeringens svar är en oproportionerlig och bristfälligt underbyggd straffrättslig expansion som inte vare sig är rätt väg att gå eller bygger på vetenskaplig evidens. Tvärtom undergräver propositionen grundläggande rättsstatliga principer och barnets rättigheter, riskerar att slå hårdast mot redan utsatta grupper och leder till orimliga resultat i det enskilda fallet. Vi yrkar därför avslag på hela propositionen.

Barn är också offer för den kriminella exploateringen

När ett barn rekryteras för att bära ett vapen, transportera narkotika, placera en sprängladdning eller begå ett mord måste samhället reagera kraftfullt. Men en ansvarsfull kriminalpolitik måste också våga se hela verkligheten.

Barn som rekryteras av kriminella nätverk är inte enbart lagöverträdare. De kan samtidigt vara offer för manipulation, hot, skuldsättning, våld och systematisk exploatering av vuxna och äldre kriminella aktörer. De befinner sig längst ned i kriminella hierarkier och används som förbrukningsvaror av personer som själva försöker undvika straffrättsligt ansvar. När en vuxen kriminell rekryterar en fjortonåring för att bära ett vapen, transportera narkotika eller utföra ett mord är barnet inte den mäktigaste aktören i den relationen. Barnet är också föremål för exploatering.

Ett samhälle som svarar genom att framför allt sänka straffbarhetsåldern riskerar att göra precis det som de kriminella nätverken själva gör: flytta ansvaret nedåt, från de vuxna organisatörerna och rekryterarna till barnen längst ned i hierarkin.

Detta innebär inte att allvarliga brott ska lämnas utan konsekvenser. Barn måste hållas ansvariga på ett sätt som är förenligt med deras ålder, mognad, rättigheter och möjlighet till rehabilitering. Men samhällets fulla kraft bör riktas mot de vuxna och de kriminella strukturer som rekryterar, instruerar och exploaterar barn för egen vinning. Att bekämpa ungdomsbrottsligheten kräver därför kraftfullare insatser mot de vuxna aktörer som gör barn till verktyg för sin kriminalitet.

När samhället ser barnet men ändå inte ingriper

Enligt Brås rapport Barn under 15 år som begår allvarliga brott (2025:11) är nio av tio barn som utreds för allvarliga brott redan kända av socialtjänsten. Närmare hälften hade en tidigare ställd psykiatrisk diagnos och en tredjedel uppvisade hög aggressivitet och låg impuls kontroll. Många växer upp med socioekonomiska utmaningar och i hem där föräldrarnas förmåga att ge tillräckligt stöd brister.

Dessa uppgifter måste hanteras politiskt.

När ett barn under flera år har varit känt av socialtjänsten, skolan, psykiatri eller andra myndigheter och slutligen rekryteras av ett kriminellt nätverk och begår ett grovt brott kan samhällets svar inte begränsas till frågan om hur barnet ska straffas hårdare. Vi måste också våga fråga varför samhället inte förmådde ingripa tidigare.

En stat som först misslyckas med att skydda ett barn från kriminalitet och sedan möter samma barn huvudsakligen med repression har misslyckats två gånger.

Barn ska skyddas från brott. Barn ska skyddas från att begå brott. Och barn ska skyddas från de vuxna kriminella som rekryterar, exploaterar och använder dem som förbrukningsvaror i sina kriminella konflikter.

Barnkonventionen och forskningen offras på populismens altare

Regeringens förslag att sänka straffbarhetsåldern till 14 år och att ytterligare skärpa straffen för unga saknar stöd i både forskning och barnrätt. Barnkonventionen, som är svensk lag, kräver att barnets bästa ska beaktas i alla åtgärder som rör barn och att frihetsberövande av barn endast får användas som en sista utväg och under kortast lämpliga tid. FN:s barnrättskommitté har tydligt uttalat att den lägsta straffbarhetsåldern inte bör sättas under 14 år. En sänkning är alltså redan vid gränsen för vad som är acceptabelt, och en politik som syftar till att straffa allt yngre barn strider mot kommitténs tydliga rekommendationer.

Forskning visar att frihetsberövande av barn och unga riskerar att förstärka kriminella identiteter och öka stigmatisering och marginalisering snarare än att rehabilitera. Det finns inget empiriskt stöd för att hårdare straff eller en sänkt straffbarhetsålder minskar ungdomsbrottsligheten. Tvärtom visar erfarenheter från Danmark att en sänkning av straffbarhetsåldern ledde till ökad brottslighet och försämrad skolgång bland unga. Att minska ungdomsreduktionen och höja straffmaximum för barn innebär ett mycket långtgående avsteg från principen om att barn ska särbehandlas straffrättsligt. Det riskerar att göra påföljderna mindre rehabiliterande och mer skadliga, utan att regeringen har visat att reformen skulle minska brottsligheten.

Ett rasifierat system för straff

Denna politik riskerar att få förödande klass- och rasifieringsdimensioner. Det är ingen slump att debatten om sänkt straffbarhetsålder i hög grad riktas mot unga i socio-ekonomiskt utsatta områden, där en överrepresentation av negativt rasifierade barn och unga lever. Polisens och rättsväsendets selektiva blick, där unga med utländsk bakgrund oftare misstänks, stoppas och kontrolleras, gör så klart att de skärpta reglerna i praktiken slår hårdast mot just dessa grupper.

Straffrätten verkar inte i ett socialt vakuum. Formellt generella regler kan få djupt ojämlika konsekvenser i ett samhälle präglad av segregation, ekonomisk ojämlikhet, rasism och skillnader i människors exponering för myndighetskontroll. När regeringen utvidgar statens repressiva makt mot barn utan att analysera hur reformerna påverkar olika grupper utifrån socioekonomisk utsatthet, diskriminering och strukturell ojämlikhet uppstår en allvarlig blindhet inför lagstiftningens faktiska konsekvenser. En kriminalpolitik kan vara formellt färgblind och samtidigt få rasifierade konsekvenser.

Detta är en politik som straffar fattigdom och utanförskap i stället för att avskaffa dem. Straffen skärps för alla, men det är de som redan har minst resurser, minst skyddsnät och minst framtidstro som drabbas hårdast. När fokus ensidigt läggs på repression riskerar fler att fastna i kriminalitet; i stället för att få verkliga möjligheter till en annan framtid.

Detta är inte ett argument för att förneka individuellt ansvar. Det är ett argument för att staten måste förstå den verklighet i vilken dess lagar verkar.

Riktade insatser mot barn i riskzon

För att förhindra att barn rekryteras in i gängen och förmås begå grova brott är det breda och långsiktigt förebyggande arbetet helt avgörande. Vi vill ge kraftigt stärkta resurser till vård, socialtjänst, psykiatri och skola. Dessa är verksamheter som varje dag möter barn och deras familjer och har störst möjligheter att förebygga en kriminell utveckling innan det första brottet sker.

Kunskapen om vad som kännetecknar dessa barn är tydlig. Enligt Brås rapport Barn under 15 år som begår allvarliga brott (2025:11) visar studier på en omfattande problembild där nio av tio barn som utreds för allvarliga brott redan är kända av socialtjänsten. Närmare hälften hade en tidigare ställd psykiatrisk diagnos, och en tredjedel uppvisade hög aggressivitet och låg impuls kontroll. Många växer upp med socioekonomiska utmaningar och i hem där föräldrars förmåga brister. Särskilt utsatta är de barn som är involverade i kriminella nätverk, där en fjärdedel av de utredda pojkarna bedöms tillhöra den gruppen och uppvisar en ännu mer komplex problematik.

Forskningen och erfarenheter från vårt grannland Danmark visar att framgångsrikt brottsförebyggande arbete bygger på sociala insatser, inte på repression. I Danmark har antalet gängkriminella minskat med en tredjedel på tio år. Enligt forskare är det inte strängare straff eller sänkt straffmyndighetsålder som gett denna effekt, utan långsiktiga, riktade insatser som involverar hela familjen och barnets omgivning. Ett tydligt exempel är projektet De Aktive Dreng i Köpenhamn, där ett tätt nätverk av socialarbetare, lärare och kontaktpersoner punktmarkerade en grupp pojkar i riskzonen, med familjebehandling som en central del.

Detta är insatser som vi vill sprida och utveckla i Sverige. Det är helt uppenbart att nästan alla barn som begår brott tidigt i livet har uppvisat riskbeteenden och att både skola, socialtjänst och ibland polis har haft kännedom om detta. Därför finns det stora möjligheter att fånga upp dessa barn och deras familjer redan innan det första brottet begås, genom bättre myndighetssamverkan och mer stöd till berörda familjer. Men tidig upptäckt är meningslös om den inte följs av faktiska insatser.

Det räcker inte att ett barn är känt av socialtjänsten. Det räcker inte att skolan har rapporterat oro. Det räcker inte att flera myndigheter var för sig har delar av bilden. Samhället måste kunna agera snabbt, samordnat, uthålligt och med tillräckliga resurser. Att satsa på förebyggande arbete, som att stärka samverkansstrukturer såsom Sociala insatsgrupper (SIG) och SSPF (skola, socialtjänst, polis och fritid), är inte bara effektivt utan också en väl investerad samhällsresurs. Men samverkan får inte bli ett självändamål eller en administrativ ritual. Den måste leda till konkreta, individuellt utformade och uppföljningsbara insatser för barnet och familjen.

En kriminalpolitik som också tar brottsoffren på allvar

Brottsofferperspektivet får aldrig reduceras till ett argument för högre straff. Den som verkligen tar brottsoffrens rätt till trygghet på allvar måste också ställa frågan om vilka åtgärder som faktiskt förhindrar att nya människor utsätts för brott.

Varje skjutning som kan förhindras innebär ett potentiellt liv som räddas. Varje barn som förhindras från att rekryteras innebär ett potentiellt brottsoffer som aldrig skapas. Varje familj som får rätt stöd i tid kan innebära att en katastrof undviks.

Det finns därför ingen motsättning mellan att försvara barns rättigheter och att stå på brottsoffrens sida. Tvärtom, en ineffektiv kriminalpolitik som prioriterar politisk signalering framför åtgärder som faktiskt minskar återfall och förhindrar nyrekrytering sviker också brottsoffren.

Samhällets ansvar är inte fullgjort när domen faller, den verkliga framgången ligger i det brott som aldrig begås.

Sverige behöver en annan politik

Sverige behöver en kriminalpolitik som kombinerar rättssäkerhet med effektiv prevention. Det innebär, i motsats till regeringens förslag, att kraftfullt satsa på

- starka skolor och tidiga sociala insatser
- barn- och ungdomspsykiatri och missbruksvård
- avhoppbarverksamhet och arbetsmöjligheter
- bostadspolitik som ger familjer trygghet
- meningsfulla fritidsaktiviteter och en politik som aktivt motverkar rasism och utanförskap.

Det här är att agera för framtiden, innan våldet sker.

Ett samhälles styrka mäts inte i dess förmåga att straffa ett barn efter att allt redan har gått fel. Den mäts i dess förmåga att ingripa innan barnet står med ett vapen i handen,

innan en familj förlorar sitt barn, innan ett nytt brottsoffer skapas och innan en ung människas framtid går förlorad.

När ett barn rekryteras av vuxna kriminella har samhället en skyldighet att ingripa. När ett barn uppvisar allvarliga riskbeteenden har samhället en skyldighet att agera. När skolan, socialtjänsten och psykiatrin redan känner till barnet men insatserna ändå uteblir eller misslyckas måste staten våga granska sitt eget ansvar.

Vi accepterar inte kriminaliteten. Vi accepterar inte att barn används som mördare åt vuxna kriminella. Vi accepterar inte att människor tvingas leva i rädsla eller att familjer förlorar sina barn till våldet.

Men vi accepterar inte heller en politik där statens främsta svar på sitt eget förebyggande misslyckande är att bygga fler fängelseplatser för allt yngre barn.

Barn ska hållas ansvariga på ett sätt som är förenligt med deras ålder, mognad, rättigheter och möjlighet till rehabilitering. De vuxna som rekryterar, manipulerar och exploaterar dem måste mötas av samhällets fulla kraft.

Vår uppgift är inte bara att straffa gårdagens brott.

Vår främsta uppgift måste vara att förhindra morgondagens.

Att långsiktigt minska kriminaliteten kräver att samhället investerar i människors framtid, inte enbart i fler fängelseplatser och hårdare straff. Vi avstyrker därför propositionen i sin helhet.

Lorena Delgado Varas (-)

Malcolm Momodou Jallow (-)

Daniel Riazat (-)